

בוסתן מורשת – טבעון 2020

הקמת "בוסתן מורשת" – טבעון 2020

קורס שנתי לבוסתנאות מסורתית

מנחה: עמית פומפן, ילקוט הרועים*

מהו מיזם "בוסתני מורשת"? זהו מיזם חברתי קהילתי שנועד לחדש בוסתנים של עצי מורשת. בוסתנים היוו חלק מהנוף הטבעי של הארץ מראשיתה, חלק מרכזי בחקלאות המסורתית, חלק מהותי מתרבות המזון בפרט והתרבות בכלל של האוכלוסיות שיישבו את הארץ מתקופת המשנה ועד לעת המודרנית.

בטבעון יוקם השנה בוסתן מורשת ראשון ואתם מוזמנים להיות החלוצים שינטעו אותו על פי מיטב המסורת!

מי היזמים של "בוסתני מורשת"? המיזם יוצא לפועל באמצעות ילדי משפחת קרחי והוקם מהרצון להנציח את פועלו של אביהם, **צבי קרחי ז"ל**, תושב טבעון שהיה איש הארץ אוהב אדם ואדמה, ממקימי התשתית למחקר החקלאי בארץ וטיפוח זנים ושיטות גידול בגידולי שדה בכלל ובמשפחת הדלועיים בפרט. הוריהם התיישבו בטבעון כבר בשנות ה-60, ואביהם אף כיהן כחבר מועצה בקרית טבעון שנים רבות. אימם פעילה ביישוב עד היום. הרעיון להקמת בוסתן מורשת בשטח המועצה בטבעון הוא מדויק עבור המיזם. טבעון היא מחוז ילדותם של היזמים ומקום חייו ופועלו של אביהם. לשלושתם זהו מיזם משפחתי שיקר לליבם. כחלק מפעילות זו הם חוקרים את היסטורית הבוסתנים (מעט מאד ידוע), ממפים את אלו ששרדו, אוספים, משמרים חומר גנטי המייצג את אותם הזנים וכמובן מתחברים לאנשים נוספים שמאמינים ברעיון.

מהם עצי מורשת? זנים מקומיים של עצים ממינים שונים וביניהם עצי פרי, שהיו חלק מאותם בוסתנים. זנים שאוקלמו במשך מאות רבות של שנים לתרבות החקלאית המקומית המסורתית שהתקיימה בארץ. זנים במגוון רחב של צורות, טעמים, צבעים ומופעים שגודלו בכל רחבי הארץ מהדרום ועד הצפון. בין מיני המורשת המובילים כלולים הזית, החרוב, השקד, הגפן הרימון, התאנה ומיני עצים נוספים.

למה עכשיו? כתוצאה מגידול האוכלוסייה בארץ והכשרת שטחי קרקע חדשים, תיעוש, חוסר מודעות והזנחה, בוסתני עבר אלו הולכים ונעלמים מהנוף ואיתם נעלמים אותם הטעמים, הצבעים והצורות הייחודיים שלהם. לדוגמה בסקרים נרחבים שעורכים בני משפחת קרחי באיתור הבוסתנים רק בשליש מהם מצאו עצים שמקורם בזני מורשת. כאשר גם באותם מקומות שנמצאו, אותם עצים סובלים מהזנחה קשה עקב מחלות, שרפות ופגעי זמן אחרים. גם הידע על שיטות הגידול המסורתיות הוא בבחינת עולם הולך ונעלם. הידע המסורתי העצום הזה מוחזק היום אצל מתי מעט.

בוסתן מורשת – טבעון 2020

מהו המיזם? לגדל זני מורשת בבוסתנים מסורתיים שיאומצו על ידי קהילות המעוניינות בכך. בוסתנים שיהיו פתוחים לציבור הרחב כחלק ממסלולי טיול או כחלק מגנים ציבוריים. בוסתנים שיוכלו לחבר עבר עשיר עם עתיד. בוסתנים שיהוו מקום חברתי ומקום לימוד על מורשת הבוסתנאות לכלל האוכלוסייה.

הקמת הבוסתן תעשה על ידי אנשים שיתנדבו מהקהילה בהדרכת אנשים בעלי ניסיון בבוסתנאות מסורתית. בנוסף הכוונה לציין את סיפורם של אותם הזנים, מקורם בארץ וההיסטוריה של אותו המקום, מתוך כוונה שיהווה בסיס לקהלים צעירים להכיר ללמוד ולחקור את סיפורה של הארץ, באמצעות הזווית הייחודית של אותם עצי פרי על עושר הטעמים, הצורות והצבעים שלהם.

בהפעלת המיזם שותפים חברי מליאה ועובדי המועצה המקומית קרית טבעון, רשת המתנסים, קק"ל, רמת הדסה ועוד

כיצד יוקם הבוסתן?

נגייס קבוצת משתתפים (15-25) נלהבים ומחויבים אשר תוך כדי ההכשרה יקימו את הבוסתן:

- המפגשים יתקיימו בימי שלישי, אחת לשבועיים. תאריכים מפורטים בהמשך.
- שעות המפגשים יהיו 15:00 עד 19:00 בשעות חורף ו 16:00 עד 20:00 בשעות קיץ.
- בכל מפגש יוקדש זמן לתרגול והתנסות מעשית בשטח וכן לשיחה ותיאוריה.
- ייתכנו שינויים בסדר העברת התכנים, כלומר אין הכרח שהתכנים יועברו בדיוק בהתאם לטבלה המפורטת מטה.
- **שימו לב:** ישנם מפגשים החלים בעונה הגשומה. במידה ותהיה תחזית לגשם משמעותי במהלך מפגש נודיע לפחות 24 שעות מראש על דחיית המפגש למועד חלופי.
- סה"כ כ-64 שעות לימוד.

על המנחה עמית פומפן:

מתגורר בצבעון. מזה שנים עוסק בחקלאות אורגנית. לומד וחוקר את עולם הבוסתנאות המסורתית על שלל היבטיו בדרך עצמאית תוך מפגש עם מגדלים מקומיים

בוסתן מורשת – טבעון 2020

תוכנית הקורס

שעה	תאריך	נושא
16:00-20:00	22/9	הכשרת שטח ובורות
16:00-20:00	6/10	הכשרת שטח ובורות
16:00-20:00	20/10	הקמת תשתיות מטע וזריעת גידולי חורף
16:00-20:00	3/11	הקמת תשתיות מטע וזריעת גידולי חורף
15:00-19:00	17/11	מע' שורשים של עצים הנבטה וזריעה של עצים
15:00-19:00	1/12	הנבטה וזריעה של עצים
15:00-19:00	15/12	גיזום
15:00-19:00	29/12	גיזום
15:00-19:00	12/1	השקייה: עקרונות והקמת מערכת
15:00-19:00	26/1	השקייה: עקרונות והקמת מערכת
15:00-19:00	9/2	ריבוי אל-מיני: השרשות
15:00-19:00	23/2	ריבוי אל-מיני: השרשות
15:00-19:00	9/3	ריבוי אל מיני: הרכבות
15:00-19:00	23/3	ריבוי אל מיני: הרכבות
16:00-20:00	6/4	ניהול קרקע ושטח, השקייה
16:00-20:00	20/4	ניהול קרקע ושטח, השקייה

בוסטן מורשת – טבעון 2020

נושאי הקורס

טיוב והכשרת הקרקע לשתילה, הקמת תשתיות המטע

- פתיחת הקורס + היכרות
- עקרונות בסיס בהקמת יער מאכל וחקלאות הבעל המסורתית.
- מפרט טיוב שטח לקראת שתילה בהשראת יער המאכל המסורתי
- מבוא לתכנון רגיש למים
- הקמת טרסה, בנייה יבשה באבן
- סיור בשטח, תכנון וביצוע שלבי ההקמה הראשונים
- סקירת תשתיות השטח השונות / סוגי תשתיות ושיקולים בתכנון ובחירת תשתיות
- עבודה בשטח במגוון פעולות: הכשרת נק' שתילה, עישוב, בנייה באבן, גידור, השקיה וכד'.
- זריעת גידולי חורף (חיפוי/טיוב/מאכל)

גיזום, הנבטה וזריעה של עצים

- תיאוריה של הגיזום
- כללי הברזל לגיזום עצים
- עיצוב עצים צעירים – התנסות מעשית בשטח
- גיזום ותחזוקת עצים בוגרים – התנסות מעשית בשטח

הנבטת וזריעת עצים

- ידע מעשי: סוגי הזרעים השונים, תזמוני הנבטה, חלוקה לקבוצות עצים לפי אופני הנביטה
- התנסות מעשית: מפרי לזרע מוכן לנביטה: חישוב וניקוי הזרע, הכמנה, טיפולים לזירוז נביטה, הכנת ארגזי הנבטה וכו'.
- העתקת נבטים לשטח ולעציצים, זריעה ישירה בשטח.

ריבוי אל-מיני: השרשת ייחורים/חטרים ונצרים, הרכבת עצים

השרשת ייחורים, נצרים וחטרים, שתילים ושתילה

- תיאורית השרשת הייחורים/חטרים ונצרים
- התנסות מעשית: איסוף חומר ריבוי, הכנת הייחורים להשרשה, הכנת מצע השרשה וכו'.
- השרשה בשטח – שיטות ליצירת תנאי-השרשה, הגנה על הייחורים, השקייה וכו'
- דגשים לשתילה נכונה של שתילים: בחירת השתיל ובחינת איכות השתיל, תזמון שתילה, העתקה נכונה לשטח ועוד.

הרכבות

- תיאוריה של ההרכבה וכללי ברזל להרכבה נכונה: סוגי ההרכבות, תזמון הרכבות, מה ניתן להרכיב על מה, בחירת חומר ריבוי ואכסונו וכו'.
- תרגול מעשי: הרכבת "כתר", "ראש" ו"עין".

בוסתן מורשת – טבעון 2020

ניהול קרקע, איזון ביולוגי/מזיקים

ניהול קרקע, איזון ביולוגי

- ניהול קרקע אקולוגי - תיאוריה
- גישות שונות וטכניקות שונות בניהול קרקע אקולוגי: סקירת שיטות שונות לבקרת עשביה ושמירה על מחזור חומר אורגני והזנה.

השקיה

- מערכות השקיה מודרניות ומערכות השקיה מסורתיות
  - דגשים לתכנון והקמת מע' השקיה
  - עקרונות השקיית הביסוס המסורתית
- מזיקים
- "מזיקים". זיהוי ותגובה להתפרצויות.
  - שיטות פשוטות ואלמנטריות מן הגינון והחקלאות המסורתית, החקלאות האורגנית והפרמקלצ'ר למניעת התפרצויות, הגנה על יבולים ושמירה על איזון ביולוגי בשטח החקלאי ובבוסתן.